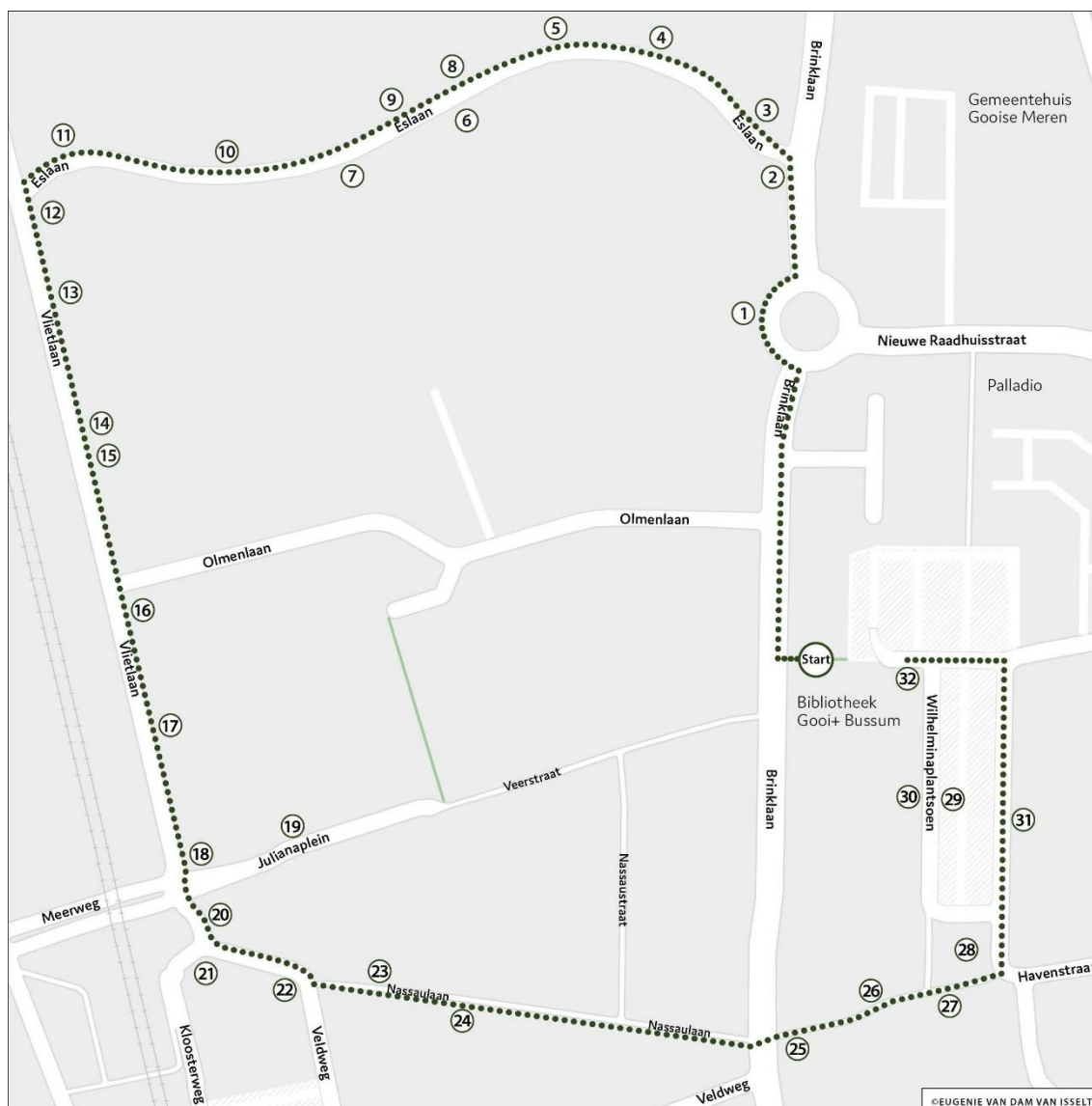

Deze wandeling door het centrum van Bussum gaat langs villa's, gebouwen en winkels van weleer en nu. Kort na de verzelfstandiging van Bussum in 1817 laten welgestelde Amsterdammers in Bussum hun eerste zomervilla's bouwen. Eerst langs de Brinklaan, dan langs het spoor en in het Spiegel. Vooral na de komst van het spoor ontwikkelt Bussum zich snel. In de tweede helft van de 19e eeuw zijn in Bussum projectontwikkelaars avant la lettre actief, die veel grond aankopen en bijna seriematig villa's laten bouwen.

De wandeling heeft een lengte van ongeveer 1,5 km en duurt ongeveer 1,5 uur. De rode nummers in de beschrijving corresponderen met de nummers op het kaartje.

De wandeling start bij de Bibliotheek Gooi+, Wilhelminaplantsoen 18 in Bussum.
Steek de Brinklaan over en ga naar rechts.

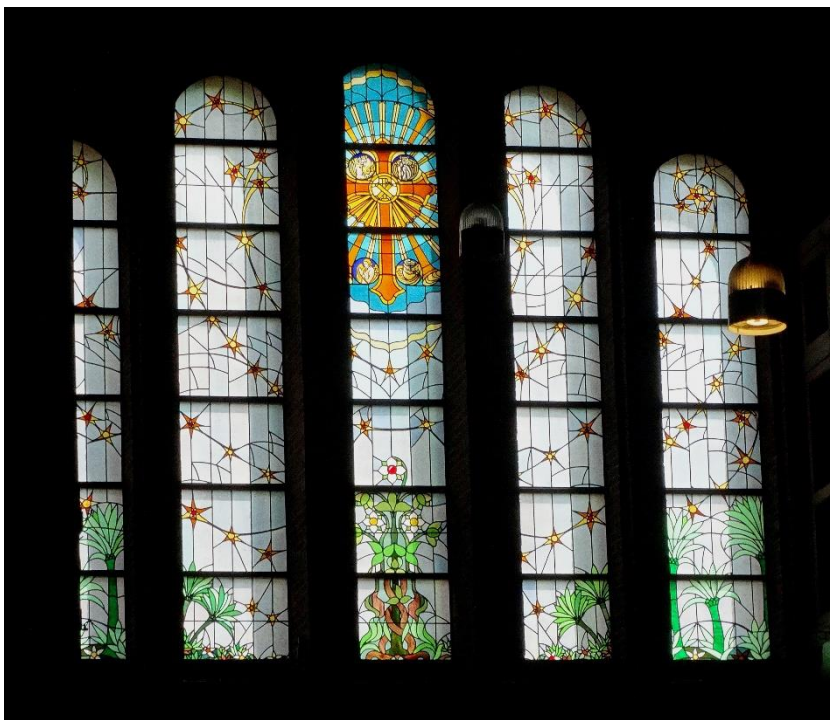
1. Koepelkerk

De rooms-katholieke **Mariakerk** of **Koepelkerk** te Bussum (voluit: *Kerk van Onze Lieve Vrouwe van Altijdurende Bijstand*).

luchtfoto Koepelkerk d.d. 1925

Deze Neo-byzantijnse kerk met een bijzondere koepelconstructie in oosterse stijl naar een ontwerp van J.Th.J. Cuypers en P.J.J.M. Cuypers, respectievelijk zoon en kleinzoon van P.J.H. Cuypers, dateert uit 1921. De kruiswegstaties zijn van de hand van Mari Andriessen en hingen voorheen in de (in 1991 gesloopte) Heilige Hartkerk aan de Kamerlingh Onnesweg. Prachtig gebrandschilderde ramen boven de hoofdingang van Lambert Lourijsen (1885-1950)

glas in lood raam

Naast de kerk staan aan de linkerkant het parochiehuis en aan de rechterkant de Agnesschool voor meisjes, tot 1993. Nu Jan Lighartcentrum.

Vervolg de Brinklaan en neem de eerste straat naar links, de Eslaan.

Eslaan

In 1882 verkocht de heer Bredius de grond ten zuiden van de S-laan aan W.C. van Vliet, en die ten noorden aan Jan Corver. Jan Stap kocht de weg. In 1884 verkocht Stap de weg aan de gemeente. Stap wordt verondersteld de naamgever van de S-laan te zijn, maar het zou ook verband kunnen houden met de S-vorm van de laan. De naam werd tot 1890 gebruikt, daarna werd het Eslaan. De eerste villa's aan de S-laan hadden namen als Java, Sumatra, Borneo en Celebes en Insulinde naar de kolonie. Veel mensen, die in Indië een fortuin hadden vergaard, kwamen daarna in het rustige Bussum wonen.

Bussum Eslaan begin 1900

2. Eslaan 1

Nadat villa Anna Albertine was afgebroken, werd hier voor de zusters van de Sint Agnesschool, Huize Sint Jozef gebouwd, daarna in gebruik als consultatiebureau van het Witgele Kruis. In 1972 afgebroken en vervangen door de Rabobank. Er zit nu een gezondheidscentrum in.

Eslaan 1, Huize St Jozef

Aan de linkerkant van de laan zijn een aantal villa's afgebroken, de rechterkant heeft zijn bebouwing behouden. De sfeer in de laan doet nog aan vroeger tijden denken.

3. Eslaan 2

Villa Ruimzicht, bouwjaar 1893 door J.F. Everts voor notaris Scheffelaar Klots. Nu bewoond door een groep jongeren met beperking (villa Oki).

4. Eslaan 4

werd in 1906 gebouwd en van 1914-1934 bewoond door Johann Henrich Haust, (1842-1926) fabrikant van beschuit en koek.

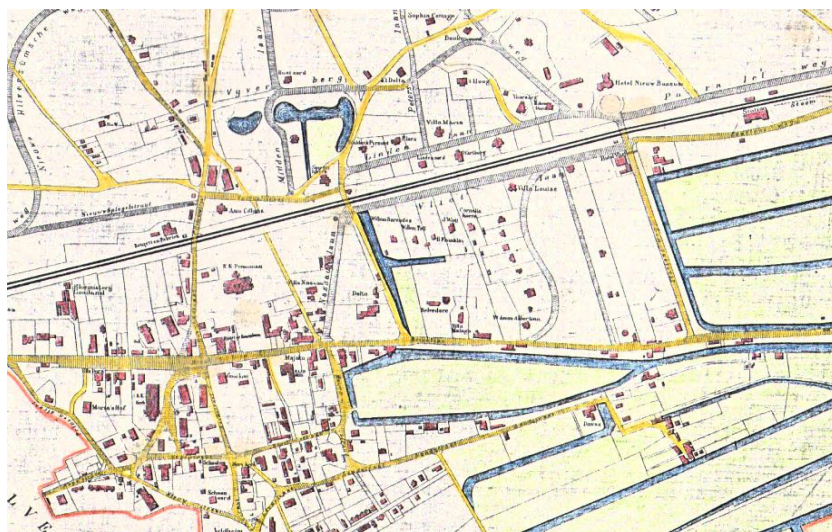

Eslaan 4

5. Eslaan 6 en 8 zijn beide eind 19^e-eeuws.

Nr. 6, villa Montarina is een gemeentelijk monument. Let op de mooie balkons.

6. Aan Eslaan 5 ligt de voormalige maar intussen ingrijpend verbouwde tuinmanswoning, behorend bij de aan de Vlietlaan gelegen villa Cornelishove, die inmiddels is gesloopt. Het werd van 1949 tot 1978 bewoond door de Italiaanse familie van terrazzowerkers Tramontina. Hier kan je zien hoe diep de tuinen van de villa's aan de Vlietlaan waren.

Diepe tuinen bij villa's Eslaan

7. **Villa's op 9 (1880), 11 (1882), en 13 (1906)** zijn gespaard gebleven en geven een mooi beeld van de panden in deze laan.
8. **Op nr. 10** stond villa Tjido, ontworpen door Berlage in 1898. Momenteel wordt er een nieuw appartementencomplex gebouwd, met dezelfde naamgeving.

Eslaan 10, villa Tjido (met dank aan collectie Heijne)

9. **Eslaan 12**

Villa Insulinde gebouwd in 1898 door C.F. van Linden Tol, oud Indiëganger. Hij bracht op zijn terugreis djatihout mee, dat bij de bouw van de villa werd gebruikt. Kort na WO II heeft de toenmalige familie hun huis opengesteld voor Joodse weeskinderen. In 1974 werd het huis door brand zwaar beschadigd, het djatihout brandde als een fakkel. En is daarna gesloopt.

Eslaan 12, Villa Insulinde (met dank aan collectie Heijne)

10. **Eslaan 16**

Villa Soerabaja/Hessen Cassel, De oorspronkelijke villa is afgebroken, het voormalige koetshuis, nummer 14, staat er nog wel en is in gebruik als autoshowroom.

Koetshuis bij Villa Soerabaja / Hessen Cassel

Men kan zich voorstellen hoe mooi de villa is geweest als je je realiseert dat nummer 16 slechts het koetshuis was. Gebouwd in 1895 door G.A. van de Pol, bouwkundige in Nederlands Oost- Indië. Hij noemde de villa Soerabaja. Een nieuwe eigenaar, Volker, doopte haar om in 'Hessen Cassel', de landstreek in Duitsland waar ook deze import inwoner vandaan kwam.

Eslaan 16, villa Hessen-Cassel

Soerabaja was een van de mooiste villa's van Bussum, met overdadig versierd houtwerk aan de dakrand. Bijzonder was de grote serre met uitzicht op de Vlietlaan en een jachtkamer. In 1956 werd de villa gesloopt. Veel sloopmateriaal werd gekocht

door de toenmalige bewoner van Eslaan 8, ten behoeve van de renovatie van zijn eigen villa: o.a. marmeren vloerplaten, houten lambrisering, vloerdelen en parket. Zelfs de rododendrons kocht hij.

De huidige flat met dezelfde naam uit 1956 is ontworpen door K. van den Berg, die lang in Bussum woonde.

11. Standbeeld, de Flierefluiter van de beeldhouwer Pieter d'Hondt, uit 1982.

Bij het einde van de Eslaan gaat u linksaf de Vlietlaan op.

Vlietlaan

De Amsterdamse koopman W.C. van Vliet startte in 1874 kort na de aanleg van de spoorlijn met het bouwen van vijf villa's. Nu nog kan men aan de steegjes tussen de huidige woonblokken de perceelgrenzen van deze villa's herkennen.

Toen de villa's klaar waren bevond Nederland zich in een landbouwcrisis, die leidde tot een depressie. De grote villa's waren te duur om te bewonen en werden voor de verhuur aangeboden. Later (in de jaren 20 en 30) werden er in de royale voortuinen winkelpanden voor gebouwd. Door de lange voortuinen te bebouwen (theater, restaurant, bloemenkiosk) veranderde onherroepelijk het karakter van de Vlietlaan. Het zandpad langs de spoorbaan werd later de Vlietlaan genoemd, naar Van Vliet.

Vlietlaan Bussum ca begin 1900

- 12.** De villa **Eslaan 19** op hoek Vlietlaan heette oorspronkelijk **Villa Louise**.

Eslaan 19, hoek Vlietlaan, Villa Louise

- 13.** Daarnaast stonden **Villa Corrie**. Achter in het tweede steegje staat nog het voormalige koetshuis, die nu in gebruik is als garage.
- 14.** Daarna volgde **Villa Cornelishove**, gebouwd in 1880. Dit huis heette later Villa 'De Riepel' en vanaf 1907 Pension 'Benvenuta'. Het koetshuis ervan bestaat nog en zag u aan Eslaan 5.

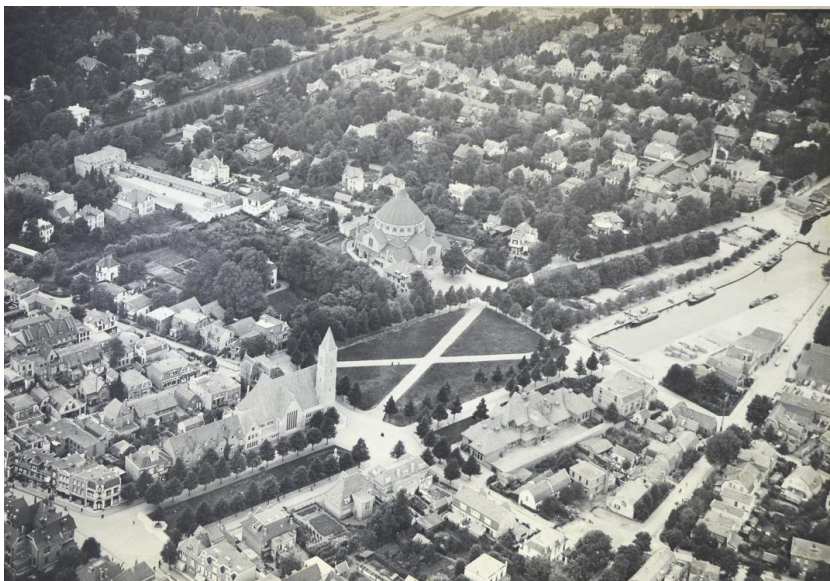
Nr. 44a-46 de winkelpanden zijn van architect Jan Wilke, uit het bouwjaar 1930.

Nr. 42-44 werden in 1939 door architect Sijmons gebouwd, die ook het gebouw op de kop aan de Nassaulaan ontwierp (1929); tevens de panden op nr. 40-28.

- 15.** Naast Villa Cornelishove stond **Villa James Watt** (1879). De villa werd gesloopt in 1923. In 1924 kwam hier een bedrijfspand met een binnenplein waaraan aan beide zijden naast elkaar 18 garageboxen stonden, genaamd de Autokluis van R.P.M. Kok. Momenteel is op nummer 44 een bedrijfspand, gebouwd door architect de Kam (net als Vlietlaan 42c).

Vlietlaan 42c, autokluizen

Luchtfoto, links boven de autokluizen

Steek de Olmenlaan over en vervolg de Vlietlaan.

- 16.** Naast Villa James Watt stond **Villa Benjamin Franklin** (1879), met een theekoepel uit 1910. In 1980 maakte dit perceel deel uit van het plan 'Olmenlaan': de villa werd afgebroken.

Villa Benjamin Franklin

- 17.** Naast Benjamin Franklin stond **Villa Willem Tell** (1879). De villa werd enige jaren bewoond door W.C. van Vliet.
Ontwerp Vlietlaan nr. 6-10 door architect W. Wiggers de Vries.

Wiggers de Vries, vader van de architect en een van de latere eigenaren, bouwde in 1913 in zijn voortuin het theater 'Novum' annex café- restaurant 'De nieuwe Karseboom'

In 1917 brandde het theatercomplex af. Na de herbouw werd in de bovenzaal en de tuin van 'Novum' de Fröbelinrichting 'De Kindertuin' gevestigd, tot 1920. Vermoedelijk bleef de villa min of meer in gebruik door bewoners die iets met Novum te maken hadden, zoals een uit Berlijn afkomstige filmopereur.
Novum is in 1974 gesloopt.

Theater en café Novum

- 18.** **Villa Willem Barendsz** (1878) bevond zich aan de noordzijde van het Julianaplein. De villa is in 1927 gesloopt.

Vervolg de Vlietlaan, U nadert het Julianaplein.

Julianaplein

Het Julianaplein is een aantal malen gerenoveerd. In 1993 is de 'De Waterbak' van Jits Bakker geplaatst. (Renkum, 1937).

19. **HEMA** gebouw architect W.M. Dudok, gebouwd 1955-1957. In de eerste periode was de HEMA gevestigd op de begane grond in de lange vleugel, met de ingang aan de Vlietlaan. In de korte vleugel op de begane grond was een kantoor van een bank. Na de Hema (2021) kwam de Jumbo erin, momenteel staat het pand leeg.

De Hema op hoek Vlietlaan, Julianaplein

Vervolg de route aan het einde van de Vlietlaan naar de winkelstraat Nassaulaan.

20. Op de hoek aan de Nassaulaan en (tegenwoordig) Julianaplein, staat het pand ontworpen door architect H.F. Sijmons. De architect ontwierp hier een modern winkelpand. De bovenwoningen werden niet meer bewoond door de winkeleigenaar maar door huurders. De ingang bevindt zich dan ook naast Julianaplein 11.

Winkel/woonblok gebouw, ontworpen door architect H.F. Sijmons

Nassaulaan

Met de aanleg van de spoorlijn en de bouw van nieuwe villawijken veranderde de populatie van Bussum en had de bevolking behoefte aan andere winkels. Tussen 1885 en 1905 werd de Nassaulaan volgebouwd met winkels, met erboven een woonhuis voor de winkelier.

Als je in de Nassaulaan winkelt zie je niet dat de meeste panden in de laan meer dan 130 jaar oud zijn. De puien zijn gemoderniseerd, maar als je omhoogkijkt zie je nog veel van het verleden.

21. Nassaulaan 43.

In 1890 bouwde J. Keppler hier een dubbele villa; later verbouwde hij de rechterhelft tot slagerij. Het achterste gedeelte werd verhuurd aan smederij Vonk. In 1927 verkocht J. Keppler het hele pand aan L. Vonk. In de jaren daarna is de smederij omgevormd tot 'Haardenhuis Vonk'. Begin 1978 heeft de firma Vonk het bedrijf beëindigd. Vanaf 1979 heeft o.a. 'Galerie Vonk' in het pand gezeten, daarna was het in gebruik als winkel. Recent wordt het gerestaureerd.

Nassaulaan vanaf spoor gezien, ter hoogte van Nassaulaan 35

22. Nassaulaan 35, Boekhandel Los.

Aan de zijkant van de winkel op de Veldweg is een gevelsteen te zien uit 1907. In dit pand werd in 1901 de latere Nobelprijswinnaar Mr. Gerrit Jan van Heuven Goedhart geboren. Zijn vader was toen eigenaar van de boekhandel. In 1907 liet deze de winkel ingrijpend verbouwen. De zesjarige Gerrit Jan (Jan Gerrit) en zijn broer IJPlegden toen een eerste steen. Het gezin Goedhart verhuisde in 1910 naar Groningen.

Gevelsteen aan zijgevel Nassaulaan 35

Gerrit Jan voegde de naam Van Heuven van zijn moeder bij zijn eigen achternaam. Van Heuven Goedhart was hoofdredacteur van de Telegraaf en het Utrechts Nieuwsblad. Tijdens de oorlogsjaren leidde hij als verzetsman het illegale Parool. Hij werd ook Engelandvaarder en later minister van justitie in kabinet Gerbrandy. Na de oorlog werd hij hoofdredacteur van Het Parool, lid van de Eerste Kamer voor de PvdA en Hoge VN- Commissaris voor de Vluchtelingen. In 1954 kreeg het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen de Nobelprijs voor de Vrede. Van Heuven Goedhart nam als eerste commissaris de prijs in ontvangst. Twee jaar later overleed hij in Geneve op 55-jarige leeftijd.
Hij woonde op Isaac da Costalaan 34

Vervolg de Nassaulaan

- 23. Nr. 32-34** Boven aan ziet u drie gevelstenen van de voormalige melkfabriek Gooiland Vreugd. Het pand is uit 1894.
Nr. 14-12, mooi hoekpand met consoles onder het dak.
Veel panden zijn gebouwd als dubbele percelen en zijn nu opgesplitst.
Nr. 15-17 een Art Nouveau pand met gevelsteen.
Nr. 11-13 met erker op de eerste etage.

Nassaulaan ter hoogte van nr. 16 en Villa Nassau op nr. 17

- 24. Villa Nassau,**
naast nummer 17 is nog een steegje.
In 1874 liet de uit Duitsland afkomstige J.H. Biegel bij de Brinklaan een 'zomer en winterverblijf bouwen. Hij noemde de neoclassicistische villa naar zijn geboorteplaats Nassau. De villa lag op een grote kavel tussen Brinklaan, Veldweg, Nassaulaan en spoor.

Villa Nassau

Aan de overkant van het spoor kocht Biegel in 1875 een stuk weiland. Daar liet hij een wandelpark aanleggen met waterpartijen en rustieke bruggetjes. Een lange zichtas verbond de villa over het spoor met het park. Biegel noemde dit het **Nassaupark**, daar hij afkomstig was uit het Duitse Graafschap Nassau en stelde het open voor publiek.

Dr. Fock kocht de villa in 1889. In de loop van de jaren verkocht hij meerdere percelen aan de Nassaulaan. Zo ontstond daar winkelbebouwing en verplaatste het centrum van Bussum zich van de Brink naar de Nassaulaan.

Na de Tweede Wereldoorlog was de historische villa onherstelbaar uitgewoond. Lange tijd heeft de villa daarna leeg gestaan en is uiteindelijk afgebroken in 1993.

De naam van de laan (en de Nassaustraat) heeft dus niets te maken met ons koningshuis maar met de naam van de voormalige villa.

Nassaulaan, hoek Brinklaan

Steek aan het einde van de Nassaulaan de Brinklaan over naar de Havenstraat.

Havenstraat

25. Op de hoek met de Brinklaan staat het pand waar jarenlang de firma Noordman in gevestigd was, een herenmode magazijn. Nu is het Art Nouveau pand in oude luister hersteld.
26. Nr 3a-15 zijn van de hand van architect Wiggers de Vries, net als de huizen op de Vlietlaan Nr 6-10.

De haven van Bussum

De **eerste haven** van Bussum dateert uit 1796. Kort na 1800 werd de vaart doorgetrokken tot aan de Havenstraat. In het midden ervan lag een driehoekig weiland genaamd **De Veerkamp**, eigendom van Simon Hendrik Veer. Aan de noordkant van dit weiland werd in 1884 over de vaart een voetgangersbrug aangelegd, om de molen (Brinklaan hoek Nieuwe Englaan) te verbinden met de vele blekerijen aan de overkant (Lammert Majoorlaan). Deze brug heette de Veerbrug. Om de Veerkamp te bereiken werd een duiker aan de Havenstraat geplaatst, waardoor slechts kleine schepen Bussum aandeden.

In 1899 werd het deel van de zanderijsloot vanaf de huidige Nieuwe Raadhuisstraat gedempt. Het resterende weiland werd tot aan de Brediusweg uitgegraven. Zo ontstond aan de noordzijde een 'echte' haven en aan de zuidzijde een grote kale vlakte. Hier ontstond later het **Wilhelminaplantsoen**.

In 1939 werd besloten de haven tot aan de Brediusweg te dempen, lokaal vervoer ging per vrachtwagen en niet meer per boot.

In de jaren vijftig besloot men op deze plek het **nieuwe gemeentehuis** te bouwen. Door het toenemende aantal auto's werd de parkfunctie van het Wilhelminaplantsoen gewijzigd in parkeerterrein.

Haven van Bussum

27. Aan de zuidkant van het plein stond van 1906 tot 1962 het **Postkantoor**.

Havenstraat 128-124, postkantoor

Ga bij de **Wilhelminafontein** linksaf het **Wilhelminaplantsoen** op.

28. De **Wilhelminafontein** stond oorspronkelijk op de Brink; het was een geschenk van de burgerij van Bussum in 1898 voor de jonge Koningin. Door het drukke (bus)verkeer was er op de Brink geen plaats meer voor:
in 1923 werd de fontein verplaatst naar de noordzijde van het Wilhelminaplantsoen. Later werd de Wilhelminafontein gedemonteerd en opgeslagen op de gemeentewerf. Op initiatief van een aantal burgers is in 1988 de gerestaureerde fontein opnieuw geplaatst, nu aan de zuidzijde van het plein.

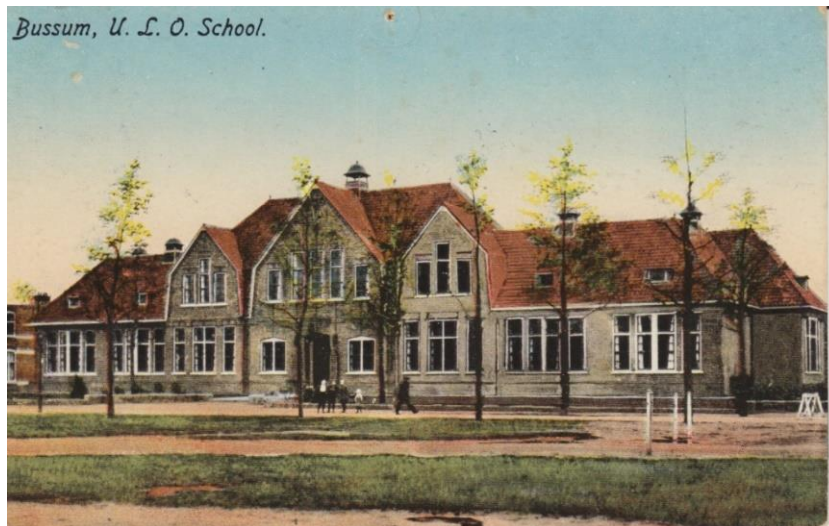
In de Wilhelminafontein is veel symboliek verwerkt, o.a. in de keuze van het hardstenen materiaal, de afsluiting met de kroon, de familiewapens van Oranjetelgen, Wilhelmina(ruitvorm), Bussum (vijf boekweitkorrels) en Holland (rode leeuw met blauwe tong, met stedenkroon).

Wilhelminafontein op oorspronkelijke locatie

- 29.** Het **Wilhelminaplantsoen** werd in 1953 bestraat en als parkeerterrein ingericht
- 30.** De woningen aan het **Wilhelminaplantsoen nr 6 – nr 12**, werden in 1905 gebouwd door architect Resink.
De **Wilhelminakerk** op **nr 14** sluit mooi aan op de naastgelegen woningen.
- 31** **Aan de oostkant** van het plein stond van 1920 tot 1987 de Gemeentelijke ULO (later Prinses Irenemavo), van de bekende Bussumse architect C.J. Kruisweg.

- 32** De **Wilhelminakerk** is gebouwd in 1926, door architect Tjeerd Kuipers.

We zijn weer aangekomen op ons startpunt bij de Bibliotheek Gooi+,
Wilhelminaplantsoen 18.

--- einde wandeling ---